

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP I

LAGANS GOLFKLUBB

Bro 1:4 m fl
Berga socken
Kronobergs län

Alexandra Nylén

SMÅLANDS MUSEUM
RAPPORT 1999:6

SVERIGES GLASMUSEUM

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP I

LAGANS GOLFKLUBB

Bro 1:4 m fl
Berga socken
Kronobergs län

Alexandra Nylén

SMÅLANDS MUSEUM
RAPPORT 1999:6

© 1999 Smålands museum
Allmänt kartmaterial: Copyright Lantmäteriverket. Medgivande 507-98-29
Produktion och distribution:
Smålands museum, Box 102, 351 04 Växjö
Växjö 1999
ISSN 1403-2902

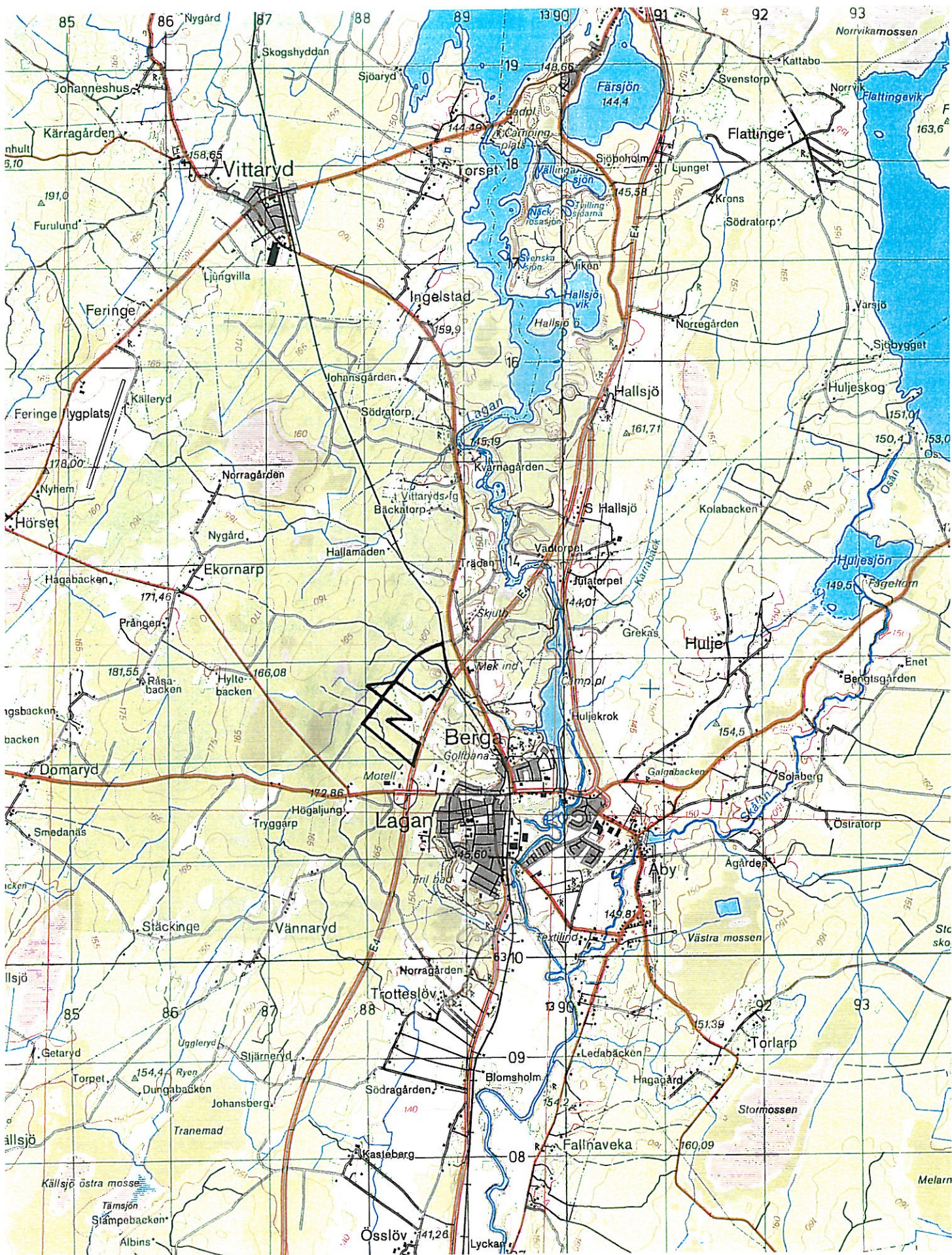

Fig 1. Topografiska kartans blad 5D SO med utredningsområdet markerat. Skala 1:50 000.

Arkeologisk utredning etapp I

Lagans golfklubb, Ljungby kommun, Kronobergs län

Inledning

Smålands museum har den 13 april 1999 utfört en arkeologisk utredning inom rubricerade område. Utredningen föranleds av en planerad utbyggnad av golfbanan. Uppdragsgivare var Lagans golfklubb.

Området är beläget omedelbart norr om samhället Lagan och ca 1-2 km väster om ån Lagan. Utredningen omfattar ett ca 40 hektar stort område i anslutning till den befintliga golfbanans nordvästra delar (fig.1 och 2).

Målsättning och metod

Syftet med utredningen har varit att fastställa eventuell förekomst av fasta fornlämningar eller andra kulturhistoriska lämningar inom utredningsområdet. Syftet har också varit att markera områden där man kan förvänta sig att påträffa dolda fornlämningar under mark, i första hand boplatslägen. Om behov föreligger kommer dessa områden att bli föremål för en utredning etapp II där deras status slutgiltigt fastställs. I delar av området försvårades arbetet av att timmer och ris låg kvar efter avverkning.

Arbetet har innefattat följande moment:

- Arkivstudier omfattande fornlämningsregister, Smålands museums fyndkatalog och topografiska arkiv samt relevant litteratur.
- Kartstudier omfattande topografiska, ekonomiska och geologiska kartor. Även äldre kartor och lantmäteriakter har kontrollerats.
- Terränginventering

Topografi

Områdets topografi är varierande med enstaka flackare höjdparter och sankmarker. I den norra delen finns inslag av mindre kullar samt en markerad höjd. Genom områdets norra delar löper ett vattendrag som har sitt utflöde i Lagaån. Vegetationen utgörs till största delen av nyavverkad barrskog. I de sankare partierna förekommer en tätare vegetation av lövsly och gräs. Jordarten utgörs av morän. Området omfattar nivåer mellan 60 och 75 m ö h.

Fornlämningsmiljö

Inga fornlämningar är tidigare registrerade inom utredningsområdet. De hittills kända fornlämningarna är koncentrerade till trakterna kring Lagaåns dalgång. Den dominerande fornlämningskategorin är höggravfälten från yngre järnålder, vilka ofta förekommer i

anslutning till de historiska bebyggelseenheter. Trakten kring Lagan har emellertid varit attraktiv för bosättning även under äldre tider. Det framgår inte minst av den arkeologiska undersökning som Småland museum genomförde inom RAÄ 69 i Berga socken år 1990 (Nilsson 1991). Fornlämningsområdet som är beläget strax öster om Lagans golfklubb utgjordes av gravar och förhistoriska röjningsrösen. En av gravarna daterades till romersk järnålder (0-400 f Kr) medan röjningsrösen daterades till yngre bronsålder- förromersk järnålder (800 f Kr-0). Bland fynden kan nämnas en tvärpil vilket indikerar att aktiviteter även förekommit under jägarstenålder.

Resultat

Äldre kartmaterial

Den äldsta kartan över området utgörs av häradskartan över Sunnerbo från 1685. Kartan innehåller mycket få detaljer, men det är värt att notera att den markerade höjd som finns i utredningsområdets norra del är utmärkt på kartan med namnet Hallfberg (med reservation för tolkningen av den otydliga skriften). Höjden har således utgjort ett framträdande landmärke och har markerats med namn.

På lantmäterienheten i Växjö finns två äldre kartor som berör utredningsområdet; en storskifteskarta från 1815 och en lagaskifteskarta från 1843-44 (fig 4.). Båda kartorna visar att området utgjort utmarker till byn Berga. Området har till stora delar varit täckt av en ljungvegetation, med mindre inslag av kärrängar och mader. Ingen bebyggelse inom området har kunnat beläggas i detta kartmaterial. Däremot tycks den väg som än idag sträcker sig i öst-västlig riktning genom områdets norra del vara av gammalt slag. Den finns utmärkt i sin nuvarande sträckning på de båda 1800-tals kartorna. Även vattendraget rinner näst intill oförändrat genom området. På storskifteskartan är vattendraget benämnt Skatebäck och på de båda kartorna ges den markerade höjden namnet Alfva berg.

Även den ekonomiska kartan från 1950-talet bör i detta sammanhang räknas till det äldre kartmaterialet. Vid tiden för denna karta har det tillkommit ett mindre hus tillsammans med intag för ängsmark i områdets södra del. I områdets nordöstra del finns ett mindre område med åker och ängsmark som sannolikt har samband med den husgrund som är markerad strax utanför utredningsområdet. Dessutom finns en banvakt-stuga utsatt inom området intill järnvägen.

Terränginventering

Två mindre områden med fossil åkermark i form av röjningsrösen påträffades på ett flackt höjdparti centralt i området (objekt 11, 17). Den ena av dessa berör endast ytterkanten av utredningsområdet (objekt 17). Rösen har en diameter på mellan 2-4 m och är av förhistorisk karaktär och det kan noteras att området inte redovisas som åker i det historiska kartmaterialet. De båda områdena har sannolikt tidigare utgjort ett större sammanhängande område med fossil åkermark som delats i två mindre områden i samband med golfbanans tillkomst.

Vid terränginventeringen markerades ett boplatsläge intill bäcken, vid foten av den större höjdens södra sida (objekt 15). Den lokala topografin gör området tänkbart som en eventuell

boplatsyta under i första hand stenålder. Det kan dock inte uteslutas att platsen varit attraktiv för bosättning även under andra tider.

En bebyggelselämning med oklar funktion registrerades i områdets södra del (objekt 3). Denna utgörs av en byggnad av sten vilken är 5 meter i diameter och 0,8 meter hög med ett tak av utkragade stenar som höjer sig 2 meter över markytan. I södra delen finns en stentrappa som ansluter till en öppning vilken leder in i ett rum som är ca 1,5x2,5 meter stort och 1,5 meter högt. Trots efterforskningar har det inte varit möjligt att fastställa byggnadens funktion. Den är inte belagd i kartmaterialet.

Inom området har ytterligare fyra bebyggelselämningar påträffats; tre torplämningar och en husgrund efter en banvakt-stuga (objekt 5, 12, 13, 20). När torpen i området etablerades är oklart, men sannolikt har det skett först under andra halvan av 1800-talet, då de inte är belagda i det historiska kartmaterialet från mitten av 1800-talet. Den tydligaste torplämningen är objekt 5 vilket också är det enda torp som finns markerat på 1950 års ekonomiska karta. Enligt uppgift från medlem i golfklubben övergavs torpet vid denna tid. Kring torplämningen öppnar sig en gårdsplan med ett ensamt vårdträd, en rönn, tillsammans med förvildade trädgårdsbuskar. På gårdsplanen finns också en ladugårdsgrund. Torplämningarna och banvaktstugan har skyltats genom hembygdsföreningens försorg.

Ett flertal stenmurar och system av stenmurar har markerats (objekt 1-2, 4, 7-8, 10). I den södra delen av området finns ett system av stenmurar (objekt 1-2, 7-8) som omgärdar en övergiven röjd åker som sannolikt har samband med den ovan beskrivna torplämningen, objekt 5, vilken brukats in på 1900-talet. I övrigt sammanfaller stenmurarna med ägo gränser enligt 1950-års ekonomiska karta.

Ett antal mindre områden med sentida röjningsspår i form av röjningsrösen och en stenvall har registrerats i områdets norra del (objekt 14, 18, 19). Rösena är här generellt sett av större storlek än de förhistoriska och innehåller ett mer blandat stenmaterial än de äldre rösena.

Vägsträckningen som löper i områdets norra del och som finns belagd från tidigt 1800-tal har fått betäckningen objekt 9.

En rest sten registrerades intill en av torplämningarna (objekt 6). Enligt uppgift ska den siste ägaren till torpet Ängabacken (objekt 5) ha rest stenen när han övergav huset på 1950-talet.

Sammanfattning och åtgärdsförslag

Smålands museum har utfört en första etapp av en arkeologisk utredning inför en planerad utbyggnad av befintlig golfbana i Lagan, Ljungby kommun. Uppdragsgivare var Lagans golfklubb. Utredningen har innefattat kart- och arkivstudier samt terränginventering.

Det ca 40 hektar stora utredningsområdet ligger 1-2 km väster om ån Lagan och uppvisar en varierad topografi med inslag av mindre kullar och sankmarker samt i norr en markerad höjd. Inga fornlämningar var tidigare registrerade inom utredningsområdet. De hittills kända fornlämningarna i trakten är koncentrerade till Lagaåns dalgång och utgörs i huvudsak av gravfält från yngre järnålder. Områdets topografi och naturmiljö har dock sannolikt kunnat erbjuda platser för bosättning ända från stenålder och framåt, vilket bl a indikeras av enstaka

fynd från stenålder i samband med undersökningar av ett gravfält strax öster om Lagans golfbana.

Inom området konstaterades *två fasta fornlämningar* (objekt 11 och 17). Dessa utgörs av två mindre områden med fossil åkermark som sannolikt tidigare har utgjort ett större sammanhängande område, vilket splittrats av senare tiders exploateringar. Det ena av områdena, objekt 17, berörs endast i sin västra del av utredningsområdet. Områdets avgränsning västerut var svårdefinierad, då avverkning pågick på platsen vid inventeringstillfället.

Ett boplatssläge har bedömts som *möjlig fornlämning* (objekt 15). Inför en exploatering av området föreslås en utredning etapp II i form av sökschaktsgrävning för att fastställa statusen hos objekt 15, som bedömts som möjlig fornlämning.

I samband med den planerade exploateringen bör om möjligt fornlämningarna undvikas. För ingrepp i fasta fornlämningar krävs tillstånd enligt kulturminneslagen. Om länsstyrelsen beviljar ett borttagande föreslås förundersökningar av berörda objekt bl a i syfte att datera dem och noggrannare fastställa deras utbredning

Inom området finns också ett antal *kulturhistoriska lämningar* vilka inte bedömts som fasta fornlämningar, som t ex bebyggelselämningar, stenmurar och en äldre vägsträckning. Dessa har ett kulturhistorisk värde såsom lämningar av ett äldre kulturlandskap och ambitionen bör vara att i möjligaste mån bevara dessa. I sammanhanget kan miljön kring objekt 3 och 5 lyftas fram som särskilt bevarandevärda. Objekt 5 utgörs av miljön kring det f d torpet Ängabacken. Här finns en torpgrund, en ladugårdsgrund och omgivande stenmurar bevarade vilka utgör en kronologisk och funktionell enhet. Objekt 3 är en välbevarad bebyggelselämning med oklar funktion. Ett eventuellt borttagande bör därför föregås av en dokumentation i syfte att fastställa lämningens ålder och funktion.

Vad gäller de kulturhistoriska lämningarna föreslås ett samråd med Länsstyrelsen i Kronobergs län inför en eventuell exploatering.

Tabell 1. Fornlämningar, övriga kulturhistoriska objekt och möjliga fornlämningar.

OBJEKT NR	TYP AV LÄMNING	STATUS	ÅTGÄRDFÖRSLAG
1	stenmur	kulturhistorisk lämning	undvikes
2	stenmur	kulturhistorisk lämning	undvikes
3	bebyggelselämning	kulturhistorisk lämning	undvikes/ dokumentation
4	stenmur	kulturhistorisk lämning	undvikes
5	torplämning	kulturhistorisk lämning	undvikes
6	rest sten	kulturhistorisk lämning	undvikes
7	stenmur	kulturhistorisk lämning	undvikes
8	stenmur	kulturhistorisk lämning	undvikes
9	äldre väg	kulturhistorisk lämning	undvikes
10	stenmur	kulturhistorisk lämning	undvikes
11	fossil åkermark	fornlämning	undvikes/ förundersökning
12	torplämning	kulturhistorisk lämning	undvikes
13	torplämning	kulturhistorisk lämning	undvikes
14	sentida röjningsspår	kulturhistorisk lämning	undvikes
15	boplatssläge	möjlig fornlämning	utredningsgrävning
16	stenmur	kulturhistorisk lämning	undvikes

17	fossil åkermark	fornlämning	undvikes/ förundersökning
18	sentida röjningsspår	kultuhistorisk lämning	undvikes
19	sentida röjningsspår	kultuhistorisk lämning	undvikes
20	husgrund	kultuhistorisk lämning	undvikes

Referenser

Tryckta källor

Nilsson, L. 1991. Rapport Grav och fossilt kulturlandskap Åby 1:16 Berga sn Småland
Smålands museum kulturhistorisk rapport 34.

Otryckta källor

Fornminnesregistret (FMR), Riksantikvarieämbetet

Smålands museums samlingar

akt 165, Berga socken, storskifteskarta 1815

akt 166, Berga socken, lagaskifteskarta 1843-44

Administrativa uppgifter

Smålands museums diariernr: 110-214/99

Kronobergs län

Ljungby kommun

Berga socken

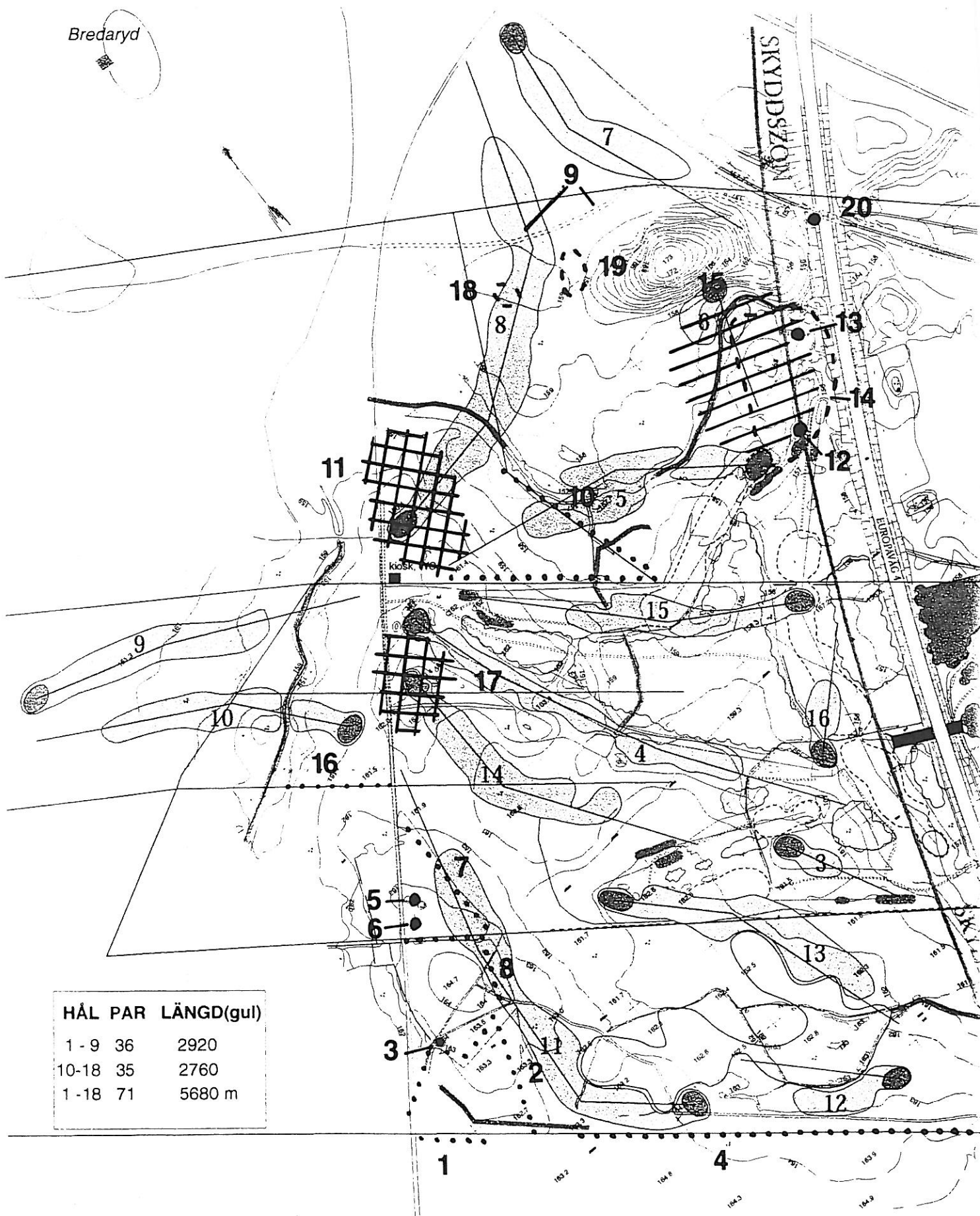
Bro 1:4 m fl

Topografisk kartan Värnamo 5D SO

Ekonomiska kartan 5D 2h Berga

Koordinater x1388,5 y 6312,75

Personal: Peter Skoglund, Alexandra Nylén

Fig 3. Karta över golfbanans utseende efter planerad utbyggnad med resultatet av utredningen. Skala 1:5000.

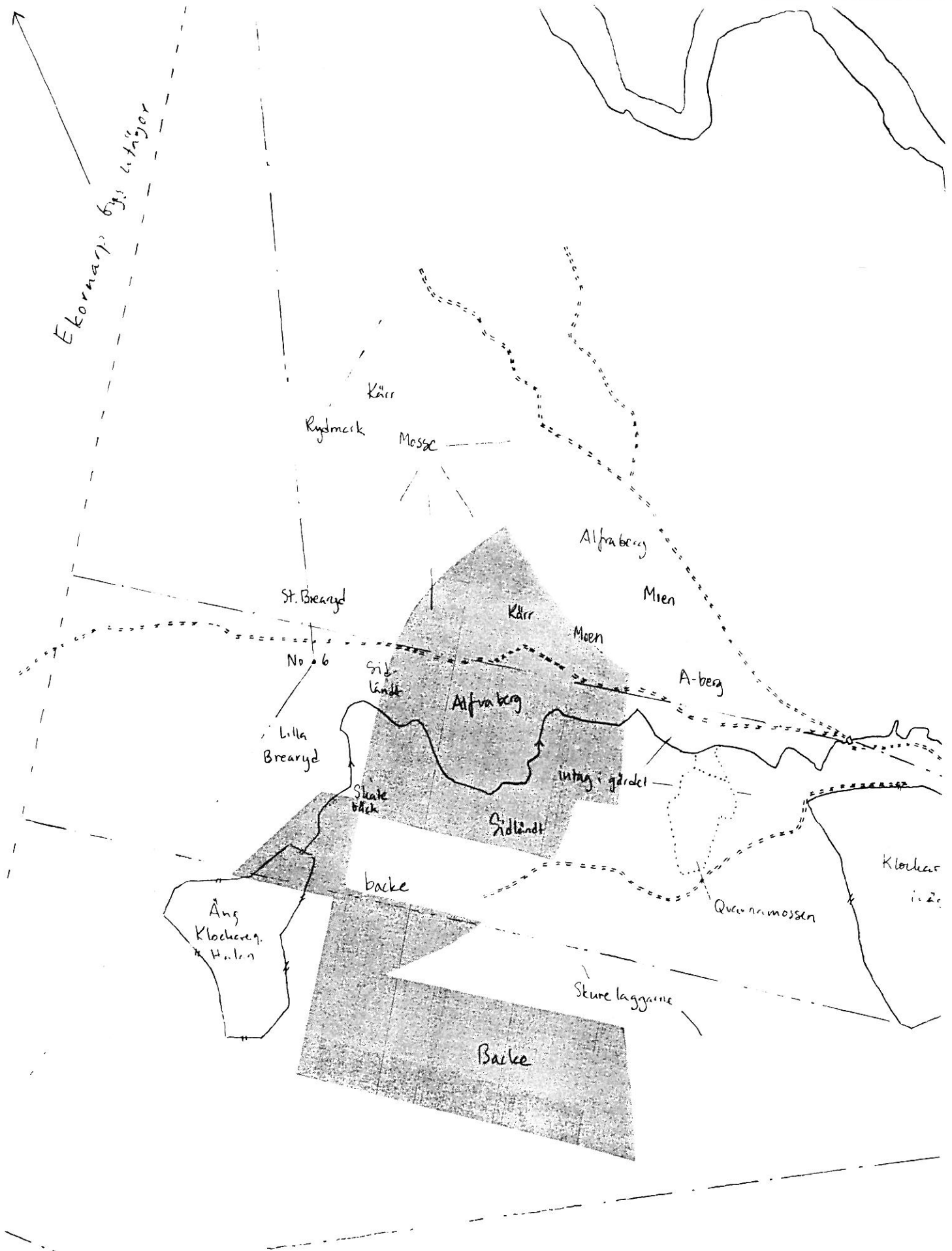

Fig 4. Utdrag från storskifteskartan 1815 med utredningsområdet. Skala 1:10 000.

Bilaga. Objektsbeskrivningar

Objekt 1 Stenmur

Ca 65 m lång, 1 m bred och 0,6 m hög. Stenmuren är uppbyggd av 0,2-0,6 m stora stenar.

Status: Kulturhistorisk lämning

Objekt 2 Stenmur

System av stenmurar med en sammanlagd längd av ca 350 m. I övrigt av samma karaktär som nr 1. Avgränsar tillsammans med nr 1 en övergiven stenröjd åker av sentida slag.

Status: Kulturhistorisk lämning

Objekt 3 Bebyggelselämning med oklar funktion

Rund stenkonstruktion ca 5 x 5 m i diameter och ca 2 m hög med rundad profil. Kanten är 0,8 m hög och kallmurad av 0,2-0,8 m stora stenar. I södra delen är en ca 0,6-1 m bred ingång med trappsteg av stenhällar. Ingången avslutas med en öppning ca 0,5 x 0,8 m stor, kantsatt av stenhällar. Det inre rummet är 2,5x1,5 meter stort och 1,5 meter högt.

Status: Kulturhistorisk lämning

Objekt 4 Stenmur

Ca 400 m lång och av samma karaktär som nr 1. Stenmuren löper i ägo gräns.

Status: Kulturhistorisk lämning

Objekt 5 Torplämning

Husgrund efter torpet Ängabacken, ca 10 x 5 m (Ö-V). I norra kanten ett spisröse ca 4 x 3 m och 1,6 m högt. I västra delen omgärdas husgrunden av en stenmursrest samt en mindre terrasserad yta, förmodligen en trädgårdstappa. Ca 20 m sydöst därom är en ladugårdsgrund ca 15 x 6 m stor. I området finns ett vårdträd, en rönn, samt förvildade trädgårdsbuskar. Lämningen är skyltad av Hembygdsföreningen.

Status: Kulturhistorisk lämning

Objekt 6 Rest sten

Ca 4 m söder om husgrunden nr 5 är en rest sten, 0,9 m hög och ca 0,5 m bred. Enligt uppgift från medlem i golfklubben restes stenen i samband med att den siste ägaren lämnade huset på 1950-talet.

Status: Kulturhistorisk lämning

Objekt 7 Stenmur

Ca 120 m lång, 2-3 m bred och 1 m hög. Ingärdar delvis torplämningen nr 5.

Status: Kulturhistorisk lämning

Objekt 8 Stenmur

Ca 150 m lång och av samma karaktär som nr 7.

Status: Kulturhistorisk lämning

Objekt 9 Väg

En ca 450 m lång sträcka av en väg som fortsätter åt väster utanför utredningsområdet. Vägen finns belagd i sin nuvarande utsträckning på storskifteskartan från 1815.

Status: Kulturhistorisk lämning

Objekt 10 Stenmur

Ca 400 m lång, 1 m bred och 1 m hög. Stenmuren löper i en ägo gräns.

Status: Kulturhistorisk lämning

Objekt 11 Fossil åkermark

Fossil åkermark ca 150 x 100 m stort (N-S) bestående av högst 50 röjningsrösen ca 2-3 m i diameter och 0,2 -0,3 m höga av 0,1-0,3 m st stenar. Rösena är till stora delar skadade efter avverkning i området.

Status: Fast fornlämning

Objekt 12 Torplämning

Lämning efter torpet Grönaberg, ca 5 x 5 m stort och 1,2 m högt, med fyllning av sten och jord. Lämningen är skyltad av hembygdsföreningen.

Status: Kulturhistorisk lämning

Objekt 13 Torplämning

Lämningar efter torpet Grönadal, ca 8 x 8 m stort Lämningen är skyltad av hembygdsföreningen.

Status: Kulturhistorisk lämning

Objekt 14 Sentida röjningsspår

På en flack mindre höjd, ett område med sentida röjningsspår, ca 150 x 100 m (NÖ-SV) med ca 20 röjningsrösen, 3-5 m i diameter och 0,3-1 m höga av 0,2 -0,4 m stora stenar.

Status: Kulturhistorisk lämning

Objekt 15 Boplatsläge

Område i anslutning till ett vattendrag. Söder om vattendraget är en mindre höjd med svaga sluttningar mot väst och norr. Norr om bäcken en mindre yta sluttande åt söder ner mot vattendraget. I den södra delen av området som helhet, finns en plåtliknande yta, ca 30 x 50 m stor (NV-SÖ). Norr och öster om området finns en markerad höjd/bergkulle

Status: Möjlig fornlämning

Objekt 16 Stenmur

Ca 110 m lång, 1 m bred och 1-1,3 m hög av 0,1-0,5 m stora stenar. Stenmuren löper i ägogräns.

Status: Kulturhistorisk lämning

Objekt 17 Fossil åkermark

På sydsluttningen av flack höjdsträckning, fossil åker ca 80 x 100 m (NÖ-SV), bestående av ca 15 röjningsrösen 2-4 m i diameter och 0,2 m höga, övertorvade. Rösena är av förhistorisk karaktär. Endast den västra delen av området berörs av utredningsområdet. Området har tidigare sannolikt tillsammans med objekt 11 utgjort ett större sammanhängande område med fossil åkermark.

Status: Fornlämning

Objekt 18 Sentida röjningsspår

På en mindre höjd en stenvall ca 10 m lång (NV-SO), 1 m bred och 0,3 m hög av 0,4-0,8 m stora stenar. 5 m söder om denna är ett röjningsröse, ca 5 m i diameter och 0,3 m högt, delvis övertorvat.

Status: Kulturhistorisk lämning

Objekt 19 Sentida röjningsspår

På en brant östsluttning av mindre höjd är tre röjningsrösen, 2-3 m i diameter, 0,4 m höga av 0,1-0,4 m stora stenar. Rösena är något ojämna i sin form.

Status: Kulturhistorisk lämning

Objekt 20 Husgrund

Husgrund efter Grindstugan ca 5 x 5 m stor. Grunden ligger strax SV om järnvägen. På ekonomiska kartan från 1950-talet finns på platsen ett hus markerat som banvakt-stuga. Grunden är skyltad av hembygdsföreningen.

Status: Kulturhistorisk lämning

